Әйләнә озынлыгы.
Түгәрәк мәйданы.

Әгәр туры һәм әйләнәнең бер уртак ноктасы да булмаса, алар кисешмиләр. Үзәктән турыга кадәр ераклык радиустан зуррак.

Әгәр туры һәм әйләнәнең ике уртак ноктасы булса, туры – кисүче, үзәктән турыга кадәр ераклык радиустан кечерәк була.

Әйләнәгә орынма орыну ноктасына үткәрелгән радиуска перпендикуляр була.

Бер ноктадан әйләнәгә үткәрелгән орынма кисемтәләре тигез, алар шул нокта һәм әйләнә үзәге аша үтүче туры белән тигез почмаклар төзиләр.

Түбәсе әйләнәдә яткан, ә яклары әйләнәне кисеп үткән почмак камаулы почмак дип атала.

Камаулы почмак үзе таянган дуганың яртысы белән үлчәнә.

Ярымәйләнәгә таянучы камаулы почмак туры почмак була.

Теләсә нинди камаучы дүртпочмакта капма-каршы якларының суммалары тигез.

Теләсә нинди камаулы дүртпочмакта капма-каршы яткан почмакларның суммасы 180^0 ка тигез.

Төзек күппочмак

Барлык почмаклары тигез һәм барлык яклары тигез булган кабарынкы күппочмак төзек күппочмак дип атала.

Төзек *n*-почмакның почмагын исәпләү формуласы:

$$\alpha_n = \frac{n-2}{n} \cdot 180^\circ$$

Камаучы әйләнә

Теләсә нинди төзек күппочмакны камаучы әйләнә үткәрергә мөмкин, ул бер генә була.

Камаучы әйләнә

1. Үзәге – урта перпендикулярлар кисешү ноктасы;
2. Күппочмак яклары – хордалар;
3. Радиусы – үзәктән күппочмак түбәсенә кадәр ераклык.

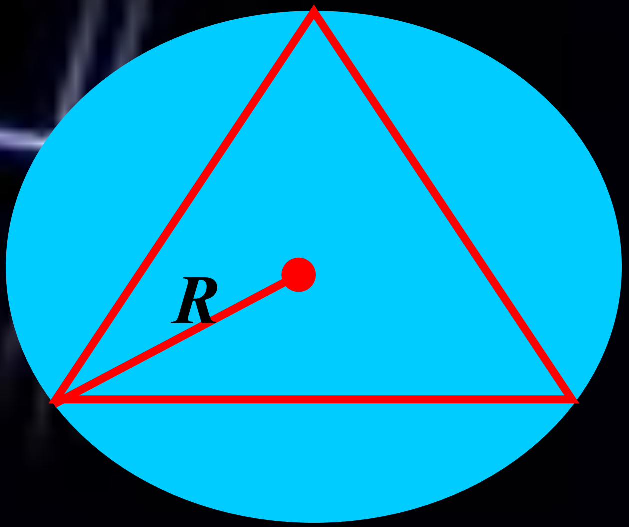

Камаулы әйләнә

Теләсә нинди төзек күппочмакка камаулы әйләнә үткәрергә мөмкин һәм ул бер генә була.

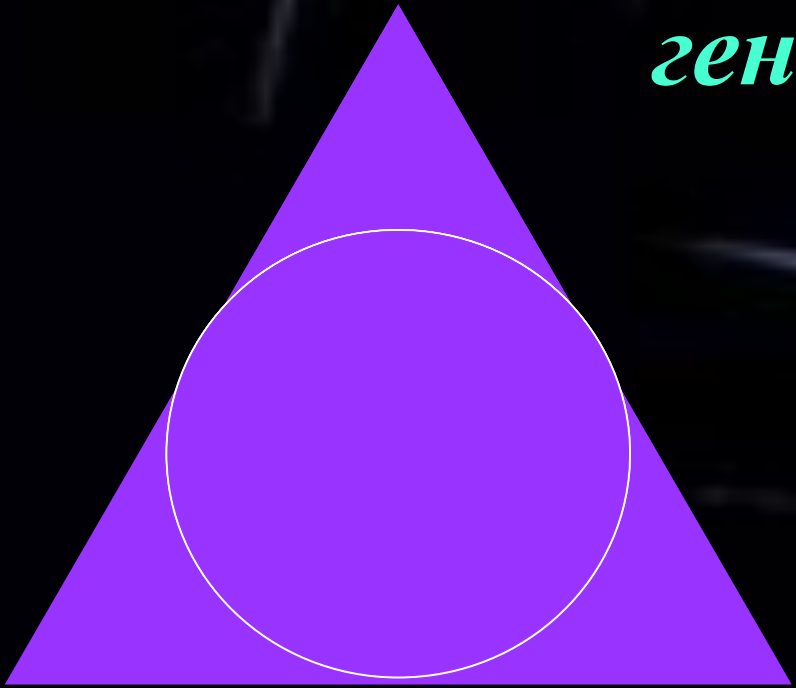

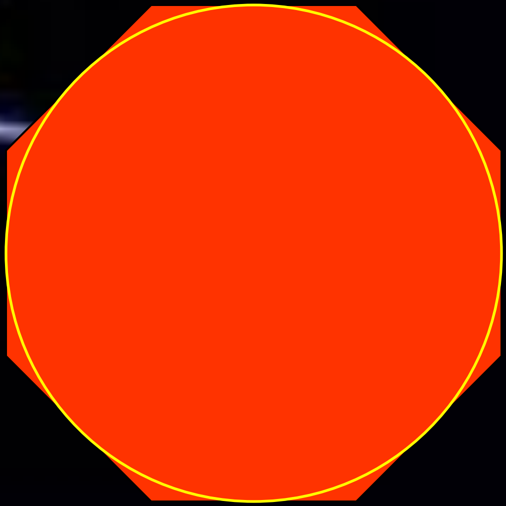

Камаулы әйләнә

1. Үзәге – биссектрисалар кисешү ноктасы;
2. Радиусы – күппочмак ягына үткәрелгән перпендикуляр;
3. Яклары – орынмалар.

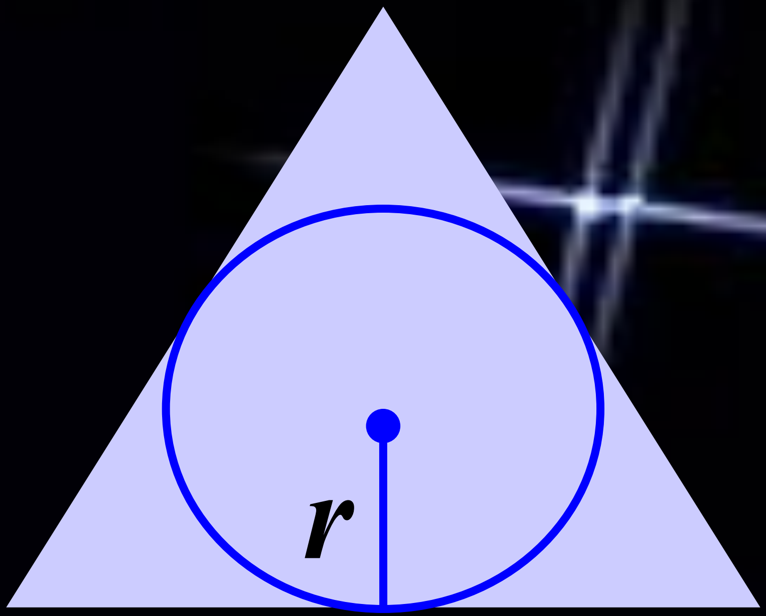

Математик диктант җаваплары:

а) камаучы

б) камаучы

в) 5 яклы

г) $C = 2\pi a/\sqrt{3}$

д) 4π см^2

График диктант

1. ***Барлык почмаклары тигез булган өчпочмак төзек була.***
2. ***Теләсә нинди кабарынкы күппочмакны камаучы әйләнә үткәрергә мөмкин.***
3. ***Күппочмакның барлык якларына орынып киткән әйләнә камалган дип атала.***
4. ***Әгәр күппочмакның барлык түбәләре әйләнәдә ятса, әйләнә камаучы була.***
5. ***Әгәр барлык яклары тигез булса, күппочмак төзек була.***
6. ***Төзек күппочмакка камалган әйләнә күппочмак якларына аның уртасында орына.***

ӘЙЕ

ЮК

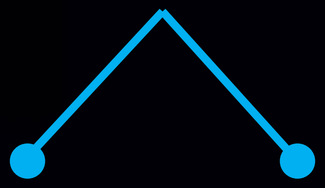

Жавап:

1нче мәсьәлә:

Төзек өчпочмак бирелгән. Өчпочмак ягын камаучы һәм камалган радиуслары аша күрсәтегез. Әйләнәләр озынлыкларын һәм аларның чагыштырмасын табыгыз.

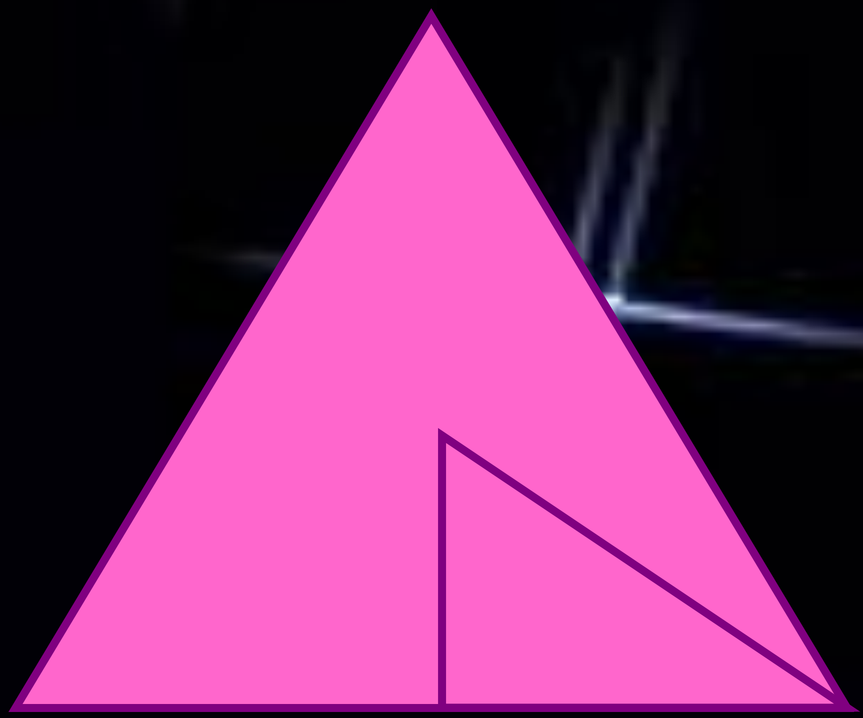

2нче мәсьәлә:

Квадратка камалган һәм аны камаучы түгәрәк мәйданнары чагыштырмасын табыгыз.

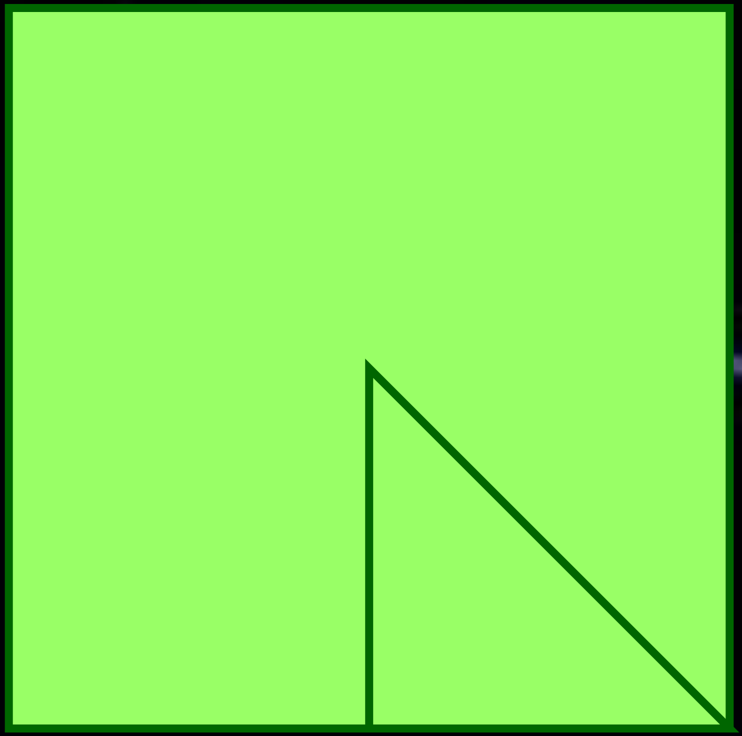

Тест:

- Төзек өчпочмакның ягы белән тартылып торучы әйләнә дугасының градуслы үлчәме күпмегә тигез?

  а) 60^0; б) 120^0; в) белмим.

- Почмаклар суммасы 540^0 булган күппочмак ничә яклы?

  а) 5; б) 6; в) белмим.

Тест:

- Диаметры 50 см булган әйләнә озынлыгы күпмегә тигез?

  а) 50π см; б) 25π см; в) белмим.

- Радиусы 20 см булган түгәрәктән дугасы 90^0 булган сектор кисеп алынган. Түгәрәкнең калган өлешенең мәйданы күпме?

  а) 100π $см^2$; б) 300π $см^2$; в) белмим.

1нче мәсьәлә:

Катетлары 3 һәм 4см булган турыпочмаклы өчпочмак бирелгән. Бу өчпочмакка камалган әйләнә озынлыгын, түгәрәк мәйданын исәпләргә.

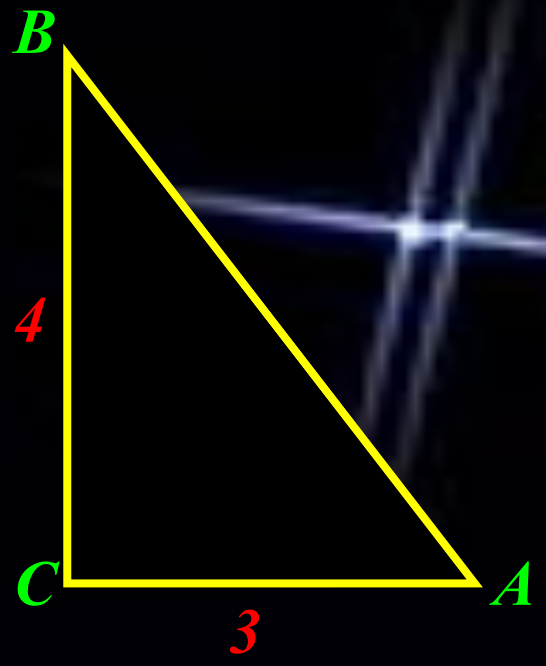

2нче мәсьәлә:

Әйләнәгә камалган төзек өчпочмак периметры 18см. Шул ук әйләнәгә камалган квадрат периметрын табыгыз.

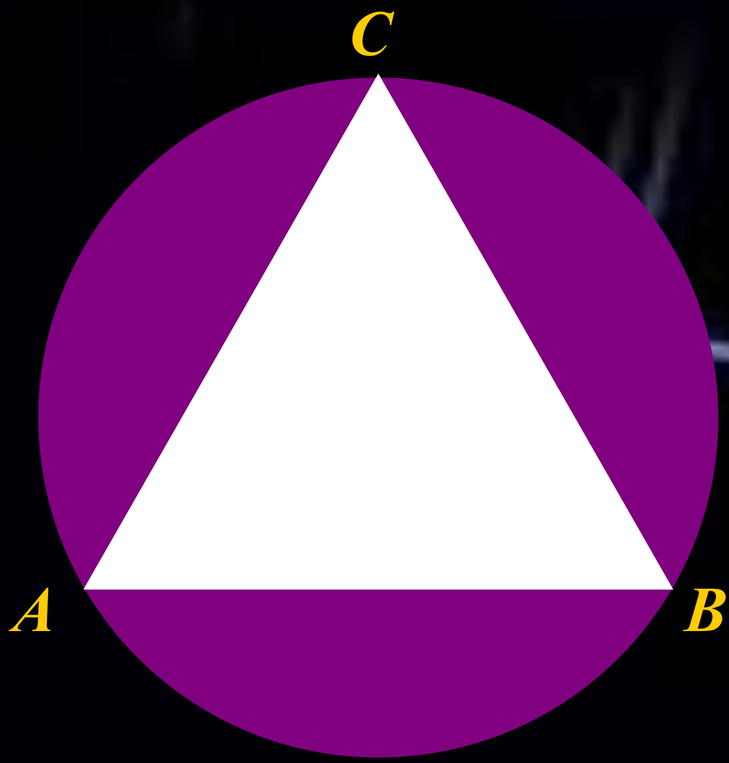

Знче мәсьәлә:

Әйләнәгә камалган төзек өчпочмак ягы 10га тигез. Бу әйләнәнең озынлыгын табарга.

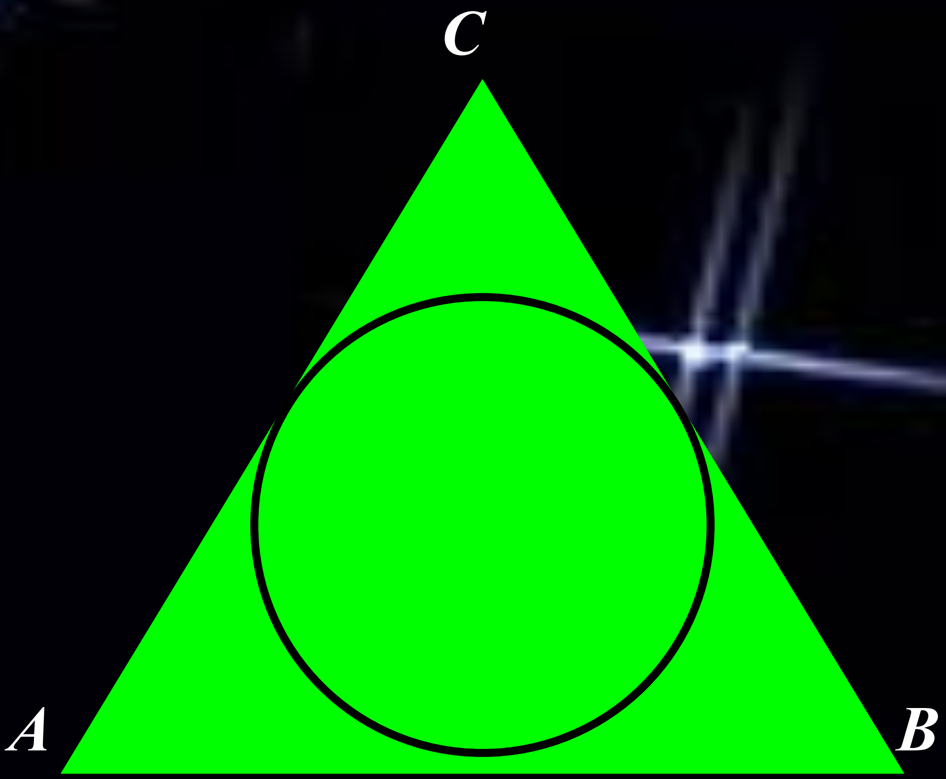

4нче мәсьәлә:
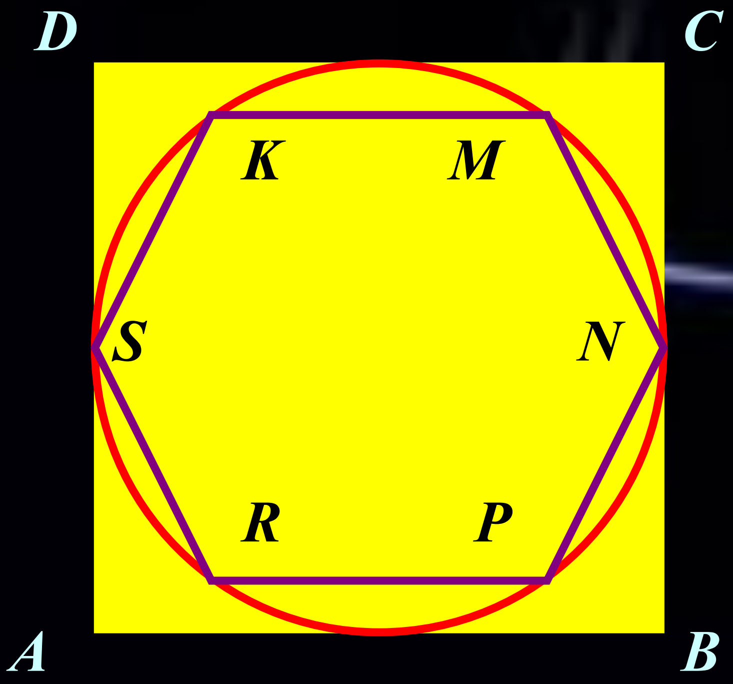
Әйләнәгә камалган төзек алтыпочмак ягы 12см. Бу әйләнәне камаучы квадрат мәйданын табарга.